

FOÇA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİNDE AKDENİZ FOKU'NUN
KORUNMASI VE İZLENMESİ PROJESİ

FOÇA VE AKDENİZ FOKU

TABIAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Akdeniz foku, yüzgeçayaklılar (Pinnipedia) alt takımına ait bir deniz memelisedir. Yüzgeçayaklılar içinde gerçek foklar (Phocidae) familyasında ve Keşiş fokları (Monachus) cinsinden bir foktur. Yeryüzünde sadece doğu Akdeniz sahilleri ile doğu Atlantik sahillerinde yaşamakta olan Akdeniz foku tüm yüzgeçayaklılar arasında dünyada sayıca en az olanıdır.

Bu nadir deniz canlısı 1900'lü yılların başına kadar tüm Akdeniz havzasında ve doğu Atlantik kıyılarında Portekiz'den Batı Afrika sahillerindeki Senegal'e kadar geniş bir coğrafyada yaşadı. 1950'lere geldiğimizde insan faaliyetleri baskısı sonucunda sayıları azalmaya ve bazı ülkelerde soyu tükenerek koloniler birbirinden kopmaya başladı.

Moritanya (Batı Sahra) sahillerindeki Akdeniz fokları gerçek bir Akdeniz foku kolonisi özelliği göstererek çoğunlukla Cape Blanc bölgesinde birlikte yaşamakta, Yunanistan ve Türkiye sularında yaşayan Doğu Akdeniz nüfusu ise, insan baskısı nedeniyle, birlikte bulunmak yerine çoğu zaman tek tek dolaşma ve dağınık yaşama şeklini seçmeye zorlanmışlardır. Atlantik'de Madeira Adalarındaki foklar da toplam 4 adada (Deserta Grande, Ilheu Cahu, Bugio ve az oranda Madeira) doğu Akdeniz'den daha az insan baskısına maruz şekilde ve ülkemize göre daha az dağınık gruplar halinde yaşarlar.

Türün dünyadaki en büyük popülasyonu Ege Denizi'ndedir. Dolayısı ile Akdeniz fokunun Akdeniz'de soyunu sürdürebilmesi

Akdeniz foku 1980'lere geldiğinde dünyada sadece doğu Akdeniz'de ve doğu Atlantik kıyılarında kaldı. Bu nadir deniz canlısı bugün dünyada sadece esas olarak Türkiye, Yunanistan ve Moritanya kıyıları ile Portekiz'in Madeira Adaları olmak üzere yeryüzünde dört ülkede yaşamaktadır.

Akdeniz foku 1980'lere geldiğinde dünyada sadece doğu Akdeniz'de ve doğu Atlantik kıyılarında kaldı. Bu nadir deniz canlısı bugün dünyada sadece esas olarak Türkiye, Yunanistan ve Moritanya kıyıları ile Portekiz'in Madeira Adaları olmak üzere yeryüzünde dört ülkede yaşamaktadır.

Toplam dünya nüfusu yaklaşık 500 ile 600 birey arasında olduğu öngörülebilir. Ülkemizde yaklaşık 100, Yunanistan'da 200-250 ve bir diğer kaynağa göre 234-300 arasında, Moritanya'da 180 ve Madeira Adaları'nda 25-35 arası Akdeniz foku yaşadığı tahmin edilmektedir.

ve ekosistemde varlığını koruyabilmesi esas olarak iki ülkenin elindedir; Türkiye ve Yunanistan. Bu durumda Türkiye, türün dünya çapında korunmasında önemli sorumluluk taşıyan ülkelerden biri olma konumundadır.

Türkiye'de 1987 ile 1998 arasında yapılan çeşitli bilimsel çalışmalarda, Türkiye nüfusu ortaya konulmasa da vücuttaki izlerden bireysel tanımlama yolu ile 32 ile 44 arasında Akdeniz foku bireyi tanımlandı.

Ancak daha sonra 2004'e geldiğinde daha kapsamlı ve güncel bilgilerden faydalanarak yapılan tahminde, Türkiye

kıyılarında yaklaşık 100 civarında Akdeniz fokunun yaşadığı öngörüldü. Dünyadaki Akdeniz foku popülasyonunun yaklaşık 500-600 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu sayı önemli bir yer tutmaktadır.

Akdeniz fokunun ülkemiz kıyılarındaki dağılımı kıyı boyunca süreklilik yerine belli bölgelerde yoğunlaşma özelliği göstermektedir. Kıyılarımızda Akdeniz fokları esasen;

1. Marmara'da; Güreçaltı ile Karabiga arası kıyılar, Marmara Adaları ve Mola Adaları, Kapıdağ Yarımadası, Bandırma-Mudanya arası bazı kıyılarda ve Armutlu yarımadası kuzey batı sahilleri,

2. Ege'de; Kuzey Ege: Saroz Körfezi, Gelibolu Yarımadası'nın Ege kıyıları, Çanakkale çıkışı ile Behramkale arası kıyılar Güney Ege: Yeni Foça ile Datça Knidos Br. arası kıyılar

3. Akdeniz'de; Datça Knidos Br. ile Kemer arası kıyılar Alanya ile Taşucu arası kıyılar ve İskenderun Arsuz ile Suriye sınırı arası bulunan sahillerimizde dünya nüfusuna göre hala önemli sayılarda var olma mücadelesi vermektedir.

Ülkemizin Karadeniz kıyı ve deniz alanlarında 1980'lere kadar özellikle avlanmaları ve kasıtlı öldürülmelerinden dolayı gitgide

azalmış ve ne yazık ki 1997'den bu yana hiçbir güvenilir gözlem kaydı veya varlığına dair somut işaret elde edilmemiştir.

Kıyılarımızda Akdeniz foku ölümleri seyrek de olsa görülmekle birlikte hemen hemen her sene yavrulama da gözlenmektedir.

HABİTATLARI

Akdeniz Foku'nun Akdeniz'de ve kıyılarımızdaki temel yaşam alanı, tipik özellikler göstermektedir. "Üzerinde yapılaşma olmayan, insanların kolay ulaşamadığı veya insan etkinliklerinden uzak kalmış,

Akdeniz Foku'nun Akdeniz'de ve kıyılarımızdaki temel yaşam alanı, tipik özellikler göstermektedir. "Üzerinde yapılaşma olmayan, insanların kolay ulaşamadığı veya insan etkinliklerinden uzak kalmış, tercihen üreme ve/veya barınma işlevleri gören kıyı mağara ve kovuklarına sahip; sessiz ve ıssız kayalık sahiller."

tercihen üreme ve/veya barınma işlevleri gören kıyı mağara ve kovuklarına sahip; sessiz ve ıssız kayalık sahiller."

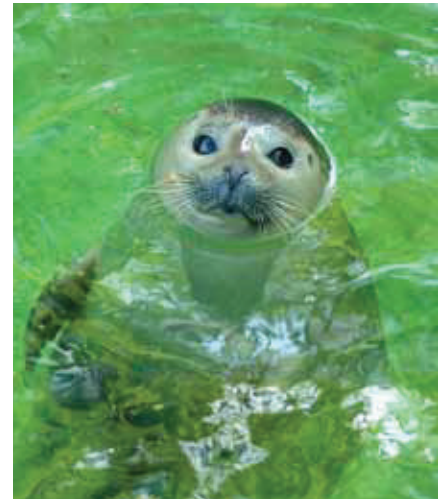
Akdeniz fokunun birincil yaşam alanı ıssız ve yapılaşmamış kayalık kıyılardır ve türünü devam ettirmek için yukarıda tanımlanan el değmemiş kıyılara muhtaçtır. Büyük bir deniz memelisi olduğundan dar yaşam alanları (örn. bir-iki koydan oluşan kısa kıyı alanları) içinde barınmaz ve üremez. Ancak, tür makul büyüklükte ve uygun kıyı alanlarının olması durumunda varlığını sürdürebilir ve güvenle yavrulayabilir. Örneğin; Foça ve civar kıyıları, Karaburun Yarımadası, Dilek Milli Parkı, Datça Yarımadası, Reşadiye Yarımadası, Kalkan-Kaş-Kekova kıyıları, Olimpos Milli Parkı, Gelidonya Burnu ve Beşadalar bölgesi veya Gazipaşa-Taşucu arasında uzanan onlarca kilometre uzunlukta el değmemiş sahiller.

BESLENMESİ

Akdeniz foku etobur bir canlıdır ve besinlerinin büyük çoğunluğunu dalarak yakaladığı balıklar, ahtapot ve ıstakoz gibi deniz canlıları oluşturur. En sevdiği besinler arasında; levrek, kefal, barbun,

kalkan, sinarit, yılan balığı, kalamar ve ahtapot sayılabilir. Belli bir hattı takip ederek hareketli beslenme ve devamlı aynı resif üzerinde noktasal beslenmesi avlanma stratejisi olarak tespit edilmiştir.

Akdeniz fokları memeli canlılar olduklarından akciğerleri ile solunum yapar. Genelde 5-10 dakikalık dalışlarla sualtında kalır ve nefes almak üzere tekrar yüzeye çıkar. Türkiye kıyılarında serbest gezinen foklar üzerinde yapılan gözlemler sonu-

Toplam dünya nüfusu yaklaşık 500 ile 600 birey arasında olduğu öngörülebilir. Ülkemizde yaklaşık 100, Yunanistan'da 200-250 ve bir diğer kaynağa göre 234-300 arasında, Moritanya'da 180 ve Madeira Adaları'nda 25-35 arası Akdeniz fokü yaşadığı tahmin edilmektedir.

cunda ortalama dalış süresinin 6 dakika 45 saniye, en uzun dalışının ise 18 dakika olduğu gözlenmiştir. Çalışmalarımızda Türkiye kıyılarındaki gözlemlerimiz ve balıkların ifadelerinin de doğruladığı üzere, Akdeniz fokü diğer yüzgeçayaklılara göre bir sığ su dalcısı olarak tanınmaktadır.

Yakın zaman öncesine kadar dalışta 100 metreyi geçmediği düşünülürken uydu vericisi takılan bir yavru Akdeniz fokundan alınan verilerle 180 metreye kadar inebildikleri ortaya çıkarılmıştır. Ancak, bazıları 1500 metrelere kadar inebilen diğer fok türlerinin yanında Akdeniz fokü hala bir sığ dalcı kalmaktadır. Zaman zaman kıyı balıkçılarının ağlarından balık aldıkları ülkemizde de iyi bilinen bir olgudur. İşte bu olay, fok-balıkçı rekabetine ve bunun sonucunda bazen fokların kıyı balıkçıları tarafından kasıtlı olarak öldürülmesi olgusuna yol açabilmektedir.

Akdeniz fokü hem ulusal mevzuat hem de taraf olunan uluslararası sözleşmelerle koruma altındadır. Bu hukuki dayanaklar sadece türü değil yaşam alanları olan kıyı alanlarını da yasal olarak koruma altına almaktadır.

ULUSAL MEVZUAT

3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu gereği Merkez Av Komisyonu (MAK) kararları gereğince 1977'den bu yana ve 1380 sayılı Su Ürünleri Avcılığı Kanunu gereği Su ürünleri Tebliğleri'ndeki kararlar gereğince 1978'den bu yana Akdeniz fokü nesli azalan bir canlı olarak avlanması ve öldürülmesi kesin yasaktır ve bunun gerçekleşmesi durumunda suçlulara ağır parasal cezalar öngörülmektedir. Su ürünleri Tebliğ'inde (eski adı ile Su ürünleri Sirküleri) 1991'de kabul edildiği ve 1992 senesinden itibaren yürürlüğe girdiği üzere, fokların yaşam alanlarında korunmalarını teminen fok mağaralarına her türlü vasıta ile girmek, dalış yapmak ve ışık kullanmak yasaklanmıştır. Ayrıca yine aynı sirkülerde Bölge ve Yer Yasakları Md. 13'e göre, Akdeniz fokünün ülkemizde korunması çalışmaları kapsamında "Foça'da Deveboynu Burnu ve Aslan Burnu arasında" 1992-93 sezonundan itibaren ve Bodrum Yarımadası'nda "Kızılyar ve Karabakla Burunları arasında" 1993-94 sezonundan itibaren kıyıda 2 deniz millik mesafede gırgır ve her türlü dip sürütme ağları yasaklanmıştır.

ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

Akdeniz fokü ve yaşam alanlarının korunmasına yönelik Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve ülkemizde onay tarihleri şunlardır;

- Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması (Barcelona) Sözleşmesi (1981)
- Akdeniz'in Deniz Çevresinin ve Kıyı Alanlarının Korunması Sözleşmesi (Barcelona Sözleşmesine değişiklik getiren sözleşme) (2000)
- Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarının Korunması (Bern) Sözleşmesi (1984)
- Akdeniz'de Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeşitliliğe İlişkin Protokol (2002)
- Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme - CITES (Washington) (1996)
- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (1996)

Dolayısıyla Türkiye, bu nadir deniz canlısını ve yaşam alanları olan kıyı alanlarını korumada, taraf olduğu birçok farklı uluslararası sözleşme ve protokoller ile ciddi bir taahhüt altındadır.